

Toetsing, een strategische keuze

Kadernotitie

Fontys visie en beleid ten aanzien van toetsing

februari 2003

Samenvatting

Om te voldoen aan de accreditatie-eisen moet elke opleiding een beargumenteerd en relevant toetsings- en beoordelingsbeleid kunnen overleggen.

In *Idealisme in 'learning communities'*; *De Fontysstrategie tot 2005* is een effectief toetssysteem als één van de eisen van het Fontyslabel opgenomen.

Teneinde de kwaliteit van het toetssysteem binnen de gehele organisatie te waarborgen heeft de Groepsraad op Fontysniveau een aantal uitgangspunten geformuleerd, waarvan het belangrijkste is: Toetsing hoort een integraal onderdeel van het curriculum te zijn (en dus niet een individuele docentverantwoordelijkheid). Sturing op organisatieniveau is daarbij onontbeerlijk.

Een groot deel van de Fontysopleidingen bevindt zich in het middengebied tussen centrale organisatiesturing versus individuele docentsturing. Er is dus nog werk aan de winkel.

Het spanningsveld tussen competentiegericht curricula en accreditatie-eisen kan door een uitgebalanceerde methode-mix opgelost worden.

Inleiding

Recente ontwikkelingen op het gebied van het hoger onderwijs leiden tot (her)definiëring van de uitgangspunten ten aanzien van toetsbeleid op Fontysniveau. Hogescholen zullen in de nabije toekomst kritischer worden beoordeeld op de wijze waarop hun toetskader is opgezet en verantwoord. Bepalende externe ontwikkelingen zijn onder andere:

- Wet Hoger onderwijs en Wetenschappelijk onderzoek (WHW)
- bachelor/master structuur
- accreditatiestelsel¹
- ontwikkelingen in de verticale beroepsonderwijskolom
- landelijke afspraken tussen opleidingen met betrekking tot nieuwe opleidingsprofielen
- veranderende visie op leren en toetsen (competentiegericht)
- prominenter rol van Eerder Verworven Competenties
- vraagsturing in het hoger onderwijs
- ontwikkelingen op het gebied van digitale leer- en toetsomgevingen

Daarnaast is intern het Fontyslabel ontwikkeld (zie *Idealisme in 'learning communities'*; *De Fontysstrategie tot 2005*), waarin een effectief toetssysteem tot de basiskwaliteit wordt gerekend. Elk instituut moet aan het Fontyslabel voldoen.

Met name het stelsel van accreditatie is van grote invloed op het te voeren beleid ten aanzien van toetsing omdat via accreditatie een keurmerk wordt toegekend aan opleidingen met als ultieme consequentie: het al dan niet voortbestaan van de opleiding. De Commissie Franssen heeft in het rapport *Prikkelen, presteren en profileren* reeds bouwstenen aangeleverd voor het toetsingskader. Het formele toetsingskader van het Nationaal Accreditatieorgaan (NAO) wordt maart/april 2003 verwacht. Een concept ervan is door de NAO in regionale bijeenkomsten reeds met het veld besproken.

Gezien de geschetste ontwikkelingen zal iedere opleiding binnen Fontys moeten werken aan de transparantie en de kwaliteit van toetsen. De accreditatie verleent zoals gezegd een keurmerk. Het keurmerk is een 'bewijs van kwaliteit'. De opleiding moet om geaccrediteerd te worden een beargumenteerd- en relevant toetsings- en beoordelingsbeleid overleggen. Van belang is hierbij de vraag op welke wijze de beoogde competenties getoetst worden en of afgestudeerden de competenties hebben verworven zoals deze geformuleerd zijn door de opleidingen. Om tot kwalitatief goede toetsing te komen is er een uitgewerkte set aan kwaliteitseisen geformuleerd. De eisen ten aanzien van de resultaten bestaan uit de volgende punten:

¹ Accreditering toetsing en toetsbeleid Fontys, Mieke Jaspers, Marianne Schade, januari 2002

1. de relevantie van de bereikte eindkwalificaties in het licht van de gestelde eisen voor het bachelor-en masterniveau;
2. de acceptatie van de afgestudeerde op de (inter)nationale arbeidsmarkt;
3. de beoordeling van de gerealiseerde output;
4. de verhouding tussen de rendementen en de beargumenteerde streefcijfers².

Hiermee wordt meteen het spanningveld blootgelegd tussen de beoordeling door de accreditatie (voor zover bekend) en de visie op toetsing waarmee opleidingen in vernieuwde competentiegerichte curricula bezig zijn. In competentiegerichte curricula gaat het om ontwikkelingsgericht leren. Dat wil zeggen dat het toetsen de ontwikkeling van de student moet ondersteunen. Het toetsen en het leerproces zijn twee zijden van één medaille. Het grootste deel van de toetsen is bedoeld voor feedback, voor diagnose en voor ondersteuning van het leerproces. In competentiegerichte curricula verschuift de formele, sanctionerende toetsing naar de achtergrond. Sanctionerende toetsen (op grond waarvan een opleiding beslist of een student de nodige competenties heeft behaald) zijn echter bij accreditatie doorslaggevend³. Daarom moeten de sanctionerende toetsen die overblijven aan zeer hoge eisen van validiteit en betrouwbaarheid voldoen. Wanneer niet aan de accreditatie-eisen ten aanzien van toetsing wordt voldaan, komt vroeg of laat het bestaansrecht van de desbetreffende opleiding in het gedrang. Het zoeken naar een balans tussen nieuwe competentiegerichte toetsing en bestaande meer klassieke vormen van toetsing (methode-mix) vormt een reële optie om enerzijds tegemoet te komen aan andere vormen van leren en toetsen en anderzijds aan de eisen van accreditatie.

1. Huidige situatie Fontys opleidingen ten aanzien van toetsing

Binnen Fontys is een grote diversiteit in de kwaliteit van toetsen en toetsbeleid waar te nemen. Sommige opleidingen binnen Fontys hebben centrale organisatiesturing ten aanzien van toetsing:

- toetsing is een integraal onderdeel van het curriculum;
- het ontwikkelde toetsbeleid past bij de onderwijskundige visie en didactisch concept;
- docenten en (soms) studenten werken samen volgens een gemeenschappelijk toetsbeleidskader, dat organisatiebreed is gecommuniceerd;
- kwaliteitsbewaking van het geformuleerde toetsbeleid vindt plaats door een toetscommissie;
- er is ruime aandacht voor professionalisering om de kwaliteit van toetsing te borgen
- wettelijke kaders en regelgeving zijn bekend;
- financiële consequenties van gekozen toetsvormen zijn berekend evenals de gevolgen voor organisatie en personeel.

Voor andere opleidingen is toetsing nog steeds een individuele, docentverantwoordelijkheid:

- inhoud en kwaliteit van de toetsing zijn sterk afhankelijk van de professionaliteit en affiniteit van de onderwijsgevende(n);
- de organisatie heeft niet of nauwelijks beeld van de hoeveelheid en kwaliteit van de toetsen;
- wettelijke, financiële en organisatorische consequenties van gekozen toetsing zijn niet of nauwelijks bekend;
- intuïtie en traditie zijn vaak leidende elementen in de keuze van de toetsing;
- welke kwaliteit geleverd wordt is onzichtbaar voor de organisatie en afhankelijk van de toetskwaliteiten van individuele onderwijsgevers.

Binnen bovenstaande geformuleerde uitersten, centrale organisatiesturing versus individuele docentsturing, bevindt een groot deel van de opleidingen binnen Fontys zich in het middengebied.

² Eindrapport, Commissie Accreditatie Hoger Onderwijs, prikkelen, presteren en profileren, 2001

³ Het belang van toetsing bij accreditering, tijdschrift voor Onderzoek en Onderwijs, Roossink H., Weusthof. P., maart. 2002

2. Gewenste situatie Fontys opleidingen ten aanzien van toetsing

Om kwaliteit van toetsen te borgen (zodat opleidingen positief geaccrediteerd worden) is het van belang dat toetsing een organisatieverantwoordelijkheid⁴ is. Voor een aantal opleidingen moet dit tot een omslag in denken en handelen leiden: van individuele docentsturing naar centrale organisatiesturing. De organisatie, docenten en studenten krijgen andere rollen, waarin toetsing een gezamenlijke verantwoordelijkheid wordt op basis van een vooraf gedefinieerde koers. De keuze van toetsing wordt niet alleen bepaald door inhoud en kwaliteit maar ook door wettelijke kaders en regelgeving, organisatie en personeel alsmede door financiële kaders.

Het herontwerpen en optimaliseren van toetsing is een complexe onderneming waarbij tegelijkertijd topdown en bottomup gewerkt moet worden. Topdown om beleidskeuzes te maken en de randvoorwaarden - zoals tijd en middelen - te scheppen om organisatiegestuurd toetsbeleid te realiseren en bottomup door een andere manier van werken te stimuleren. Daarnaast is methodologische kennis van toetsing onmisbaar om kwaliteit in toetsen en toetsbeleid te kunnen waarborgen. Toetsing is als zodanig een expertise apart.

3 Uitgangspunten voor organisatiegestuurd toetsbeleid

- Toetsing is een integraal onderdeel van het curriculum
- Het toetsbeleid verwoordt de keuze uit de methoden, de mensen en de middelen waarmee de opleiding doelen ten aanzien van het beoordelen van de competenties van de student wil realiseren.
- Het toetsbeleid⁵ betreft:
 1. inhoud en kwaliteit;
 2. wettelijke kaders;
 3. organisatie en personeel;
 4. financiële kaders.

Korte toelichting op bovenstaande aspecten van toetsbeleid:

1. *Inhoud en kwaliteit* vormen de kern van het toetsbeleid.
Vragen, die hierbij gesteld worden: Zijn de startcompetenties/leerdoelen vertaald in adequate toetsen? Wordt de kwaliteit van de toetsen bewaakt en gecontroleerd? Zijn de keuzes voor toetsvormen verantwoord? Wordt er onderzoek gedaan naar de tevredenheid van docenten en studenten over de gekozen toetsvormen? Is er spreiding van toetsing in het licht van studiebelasting? Zijn de toetsen valide en betrouwbaar? Wordt er een beperkte variatie van toetsvormen aangeboden?
Hoe is de verhouding tussen de groepsbeoordeling en de individuele beoordeling? Hoe kan authenticiteit van toetsen gewaarborgd worden? Hoe transparant zijn de beoordelingen? Hoe betrouwbaar en valide zijn de (nieuwe) toetsvormen? Wat is de rol en de kwaliteit van instaptoetsen? Hoe wordt de feedback georganiseerd met betrekking tot de toetsen? Hoe wordt aan kwaliteitsverbetering gewerkt?
2. *Wettelijke kaders en regelgeving* zijn mede bepalend voor toetsing en toetsbeleid.
Is er een examencommissie en/ of toetscommissie die toezicht houdt op de kwaliteit van toetsing en die de uitkomsten van de toetsen sanctioneert? Wordt de WHW toegepast? Zijn er regels en kaders vanuit de organisatie die de procedures rondom toetsing bewaken en borgen? Krijgt iedere student een individuele beoordeling?

⁴ afhankelijk van keuzes binnen de hogescholen een opleidings of hogeschoolverantwoordelijkheid

⁵ voorbeeld van beleidsuitgangspunten, zie bijlage 1

3. *Organisatie en personeel* is een kritische succesfactor voor kwaliteit in toetsing.
Is de eigen organisatie zó ingericht dat een goed toetsbeleid ook goed uitgevoerd kan worden? Zijn de rollen (verantwoordelijkheden en bevoegdheden) van de verschillende actoren duidelijk omschreven, zoals de onderwijsgevende en de student? Is er een centrale ondersteuning in uitvoering en beheer (toetsbureau, centraal dossier/ database)? Is de gekozen toetsing organisatorisch uitvoerbaar?
4. *Financiën* zijn mede bepalend voor de keuze van toetsvormen.
Is er in de begroting budget gereserveerd voor ontwikkeling, ontwerp, correctie, beheer, kwaliteitszorg, bijscholing onderwijsgevenden en toetscommissie? Is er een expliciete keuze gemaakt met betrekking tot de kosten voor toetsing? Is er oog voor het kostenaspect: assessments zijn bijvoorbeeld bijzonder duur in ontwerp en uitvoering.

4 Accreditatie (2005) in beeld

De Groepsraad heeft – gelet op de naderende accreditatie en op het Fontyslabel – uitgesproken dat om aan de accreditatiecriteria en aan de Fontys basiskwaliteit te voldoen, organisatiegestuurd toetsbeleid noodzakelijk is. Alleen op deze manier kan kwaliteit van toetsing binnen de gestelde eisen van de accreditatie gewaarborgd worden. Dit geldt voor alle opleidingen, maar gezien de planning van de accreditatie is er bij de ene opleiding meer haast geboden dan bij de andere. Hieronder volgt een overzicht van de opleidingen die voor 31 december 2005 geaccrediteerd moeten zijn alsmede een planning van de noodzakelijke activiteiten.

Opleidingen die voor 31 december 2005 geaccrediteerd moeten zijn:

NR.	INSTITUUT	OPLEIDING	
01	Paramedische Hogeschool	- Medisch beeldvormende en radiotherapeutische technieken	Eindhoven
03	Personeel en arbeid	- Personeel en arbeid	Tilburg/Eindhoven
04	Sociaal pedagogische hulpverlening	- Sociaal pedagogische hulpverlening	Eindhoven
20	Communicatie	- Communicatie	Eindhoven
25	Bedrijfshogeschool	- Bedrijfseconomie - Accountancy	Tilburg/Eindhoven
29	Informatica	- Bedrijfskundige informatica - Hogere informatica	Eindhoven
31	Toegepaste natuurwetenschappen	- Chemie - Chemische technologie - Biologie en medisch laboratoriumonderzoek	Eindhoven

Planning van activiteiten ten behoeve van accreditatie

31-12-2005	Accreditatie door NAO ⁶
31-12-2004	Aanvraag door instellingsbestuur voor accreditatie binnen bij NAO. Bij aanmelding voor accreditatie wordt het visitatierapport bijgevoegd.
Juli 2004	Visitatierapport door VBI ⁷ opgesteld gereed
voorjaar 2004	Bezoek VBI
November 2003	Zelfevaluatierapport gereed Inclusief een beargumenteerd en relevant toetsings- en beoordelingsbeleid
April 2003	Start zelfevaluatie instituut Kwaliteitszorgsysteem operationeel
Januari 2003	Start onderzoek naar startbekwaamheden per opleiding
Najaar 2002	Voorbereiding onderzoek naar startbekwaamheden Verdere implementatie kwaliteitszorgsysteem.

⁶ Nationaal Accreditatie Orgaan

⁷ Visiterende en Beoordelende Instantie